3
54. årgang
Marts 1952

ENGELSK ARKITEKTUR OG SOUTH BANK UDSTILLINGEN

Af arkitekt J. M. Richards, F.R.I.B.A.

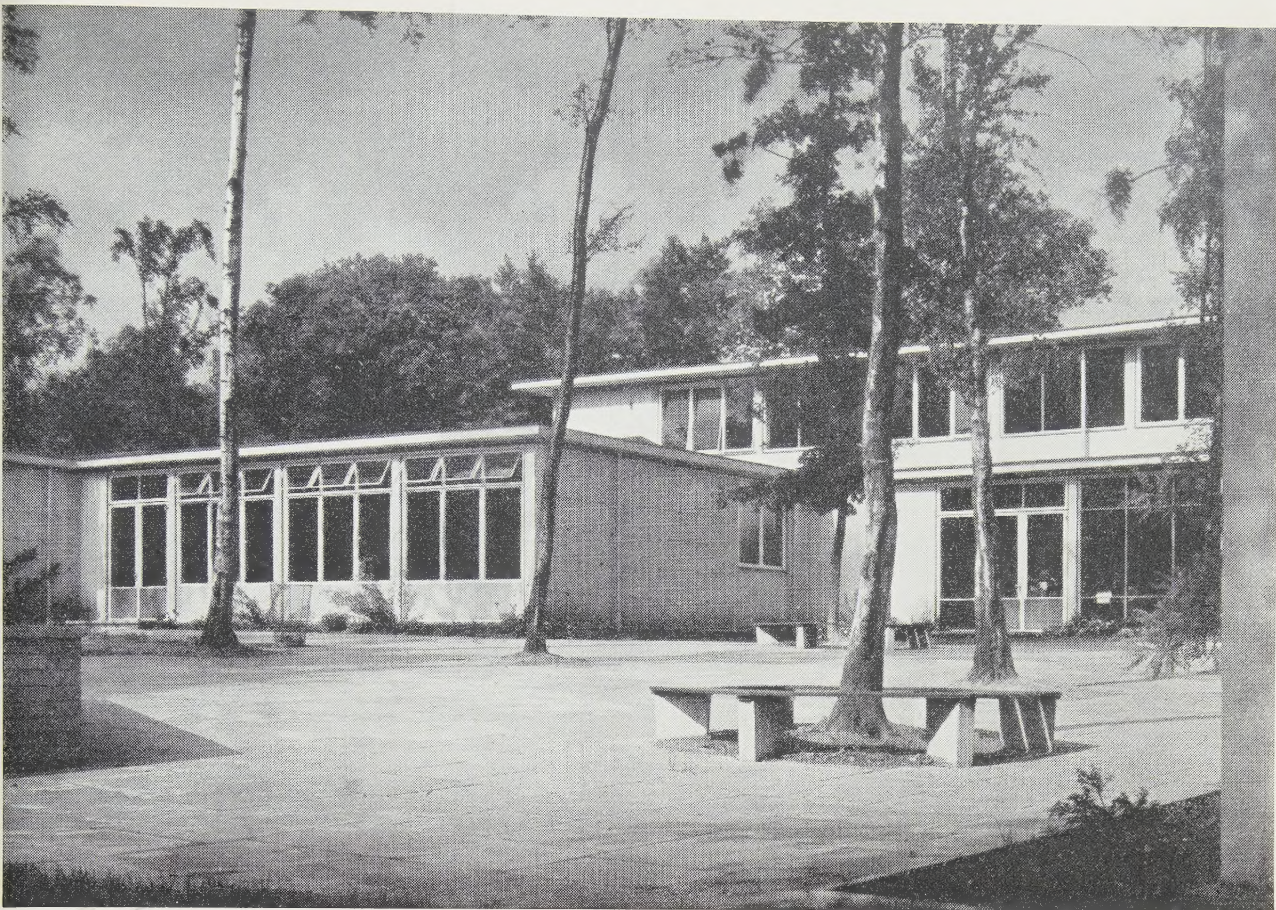

ARKITEKTEN
TIDSSKRIFT FOR ARKITEKTUR OG DEKORATIV KUNST

MÅNEDSHÆFTE

UDGIVET AF ARKITEKTENS FORLAG. REDAKTION OG EKSPEDITION: BREDGADE 66. KØBENHAVN K

Engelsk arkitektur og South Bank udstillingen

Af arkitekt J. M. Richards, F.R.I.B.A.

72 (42)

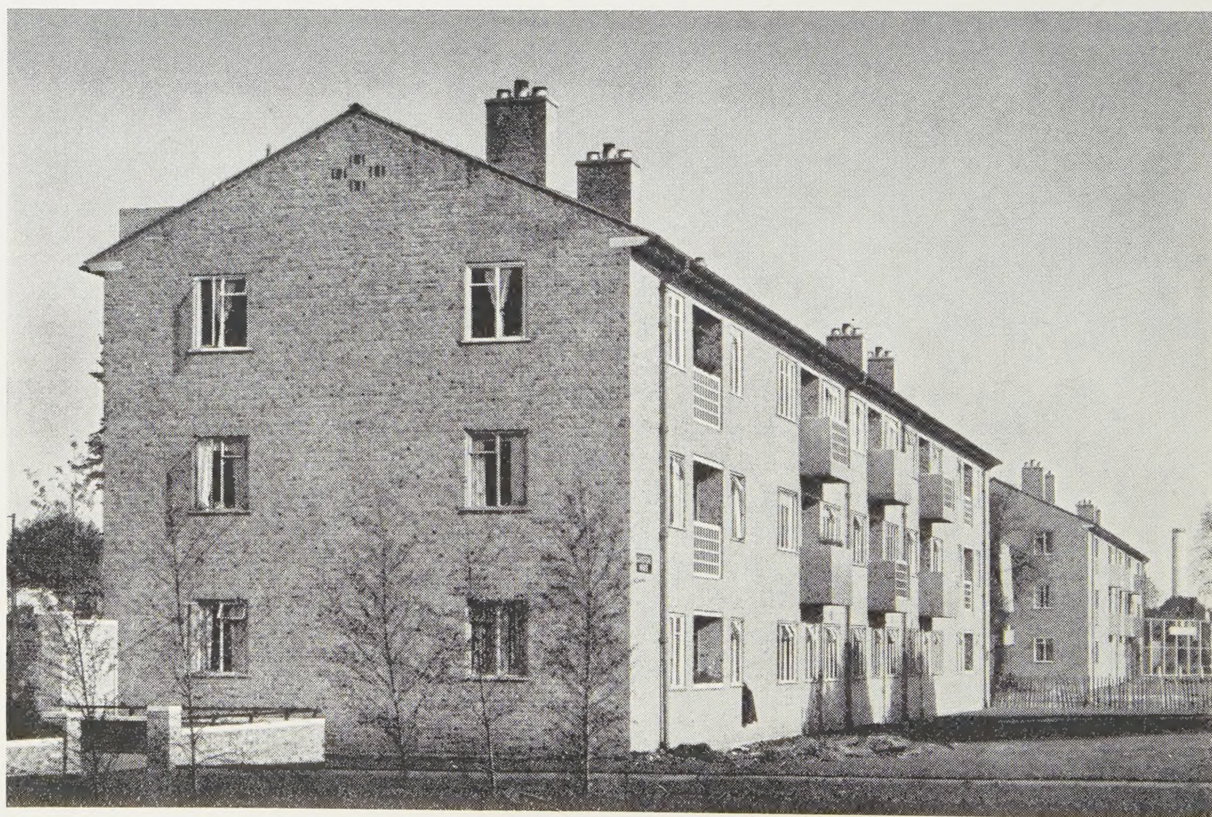
Forfatteren til denne artikel, arkitekt J. M. Richards, er redaktør for det også af danske arkitekter højt skattede engelske arkitekturtidsskrift *Architectural Review*, og behøver derfor næppe nogen yderligere præsentation.
Den danske oversættelse er udført af translatør Ruth Bredsdorff.

Billedet viser en skole i Welwyn Garden City (Arkitekt: C. H. Aslin). En mere „sophisticated" type, opført af standardenheder af letmetal. Karakteristisk for de nyere ideer, hvoraf mange er anvendt netop ved skolebyggeri. Planen er uformel. Der er arbejdet frit med farverne. Amtsarkitekten i Hertfordshire har udført en lang række skoler, som er blevet stærkt beundret – dette er en af dem.

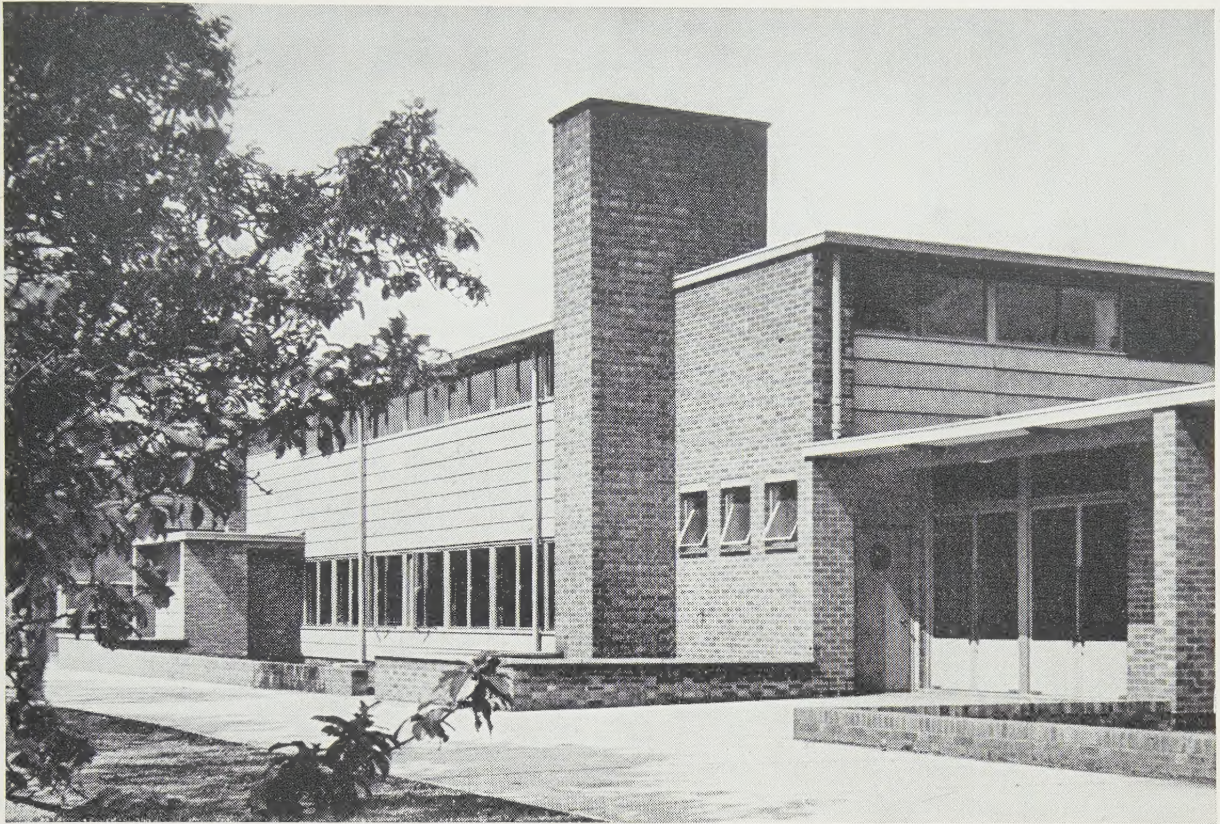
Indtil for et år siden kunne man i England kun spore en arkitektur, der virkelig gav udtryk for vor egen tid, i enkelte bygninger, der lå spredt mellem masser af andre fra højst forskellige perioder og i højst forskellige stilarter. På South Bank-udstillingen i forbindelse med The Festival of Britain i 1951 blev det engelske folk for første gang præsenteret for et samlet areal, stort nok til at kunne sammenlignes med et helt nyt bykvarter, som i udformning og arkitektur gav udtryk for vore dages ideer og teknik. På mange virkede det som en åbenbaring, og det gik op for dem, at moderne arkitektur ikke – som de havde forestillet sig – blot var et spørgsmål om funktionel planlægning og rent nyttebetonet udformning. Bygningerne på South Bank var lette, fordringsløse, farvestrålende og fulde af nyt. Udstillingen fik derfor stor betydning, idet den styrkede folks tillid til, at moderne arkitektur vil kunne medvirke til at udvikle nye menneskelige værdier.
Den fik også betydning derved, at den i alt væsentligt var skabt af unge. På grund af tidens stærke økonomiske tryk vokser der

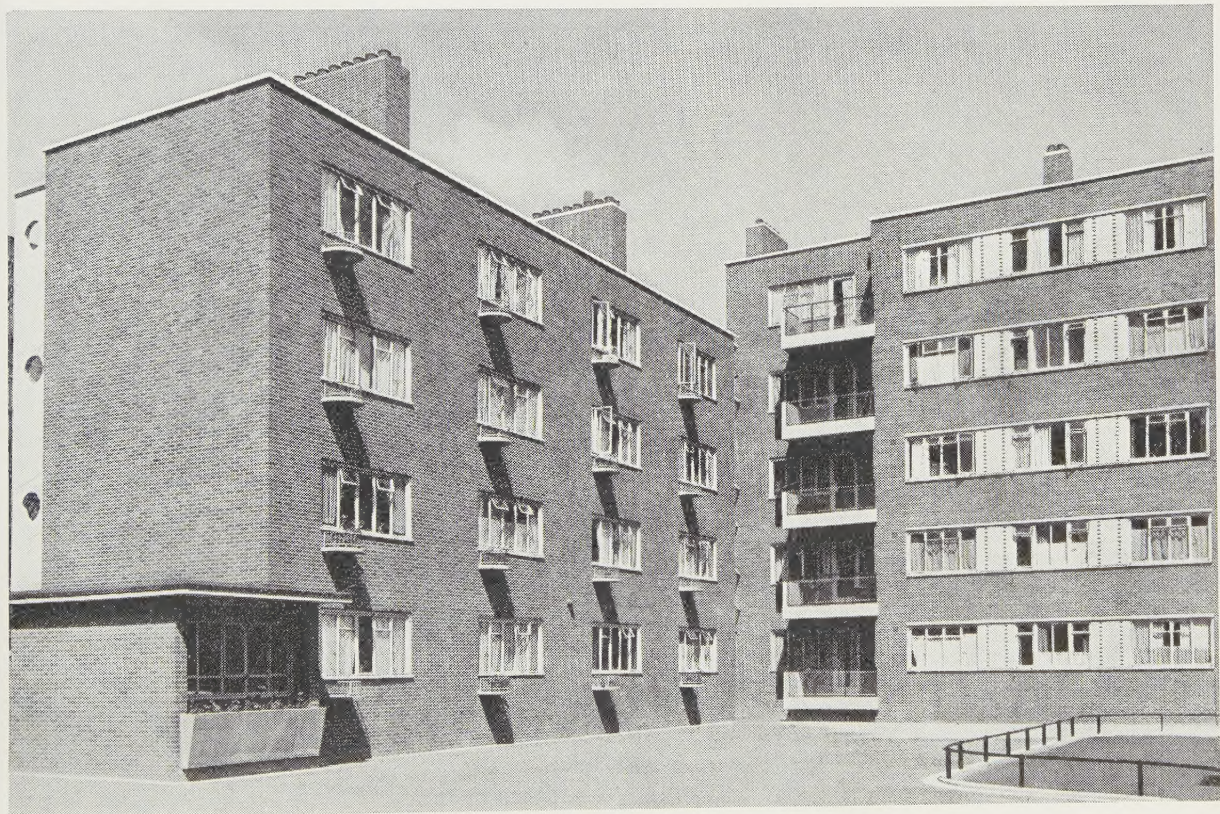
Boligbebyggelse i Alnwick (Arkitekter: Reavell og Cahill). Karakteristisk for et byggeri, der består af grupper af lave huse, som opføres i stort antal i byernes udkanter og i landkommunerne. Enkle i formen med et let traditionelt præg – ortodokse i deres teknik

Arbejderboliger i Lansbury, et nyt kvarter, der nu opføres i den udbombede østlige del af London (arkitekter fra London County Council's arkitektafdeling). Typiske for efterkrigstidens kommunale byggeri, traditionelle i selve opbygningen og noget klodsede i detaljerne

Skole i Ipswich (Arkitekter: Johns og Slater). Enkel, uden udsmykning, murværk og beton. Tung, men fast i kompositionen. Udført af privat arkitekt

Lejligheder i Chelsea, London (Arkitekt: Edward Armstrong). Typisk for koncentreret boligbyggeri, tegnet af private arkitekter for kommunerne

en generation af arkitekter op, som kun har ringe mulighed for at udfolde deres fantasi, bruge deres skabeevne og frit at tage hensyn til det kunstneriske såvel som til det praktiske. Det vil være en stor opmuntring for dem og være af betydning for fremtidens engelske arkitektur, at de med så stort held bestod denne prøve.

Stockholm-udstillingen i 1930, som på lignende måde stillede offentligheden over for en hidtil ukendt arkitekturretning, var hovedsagelig een mands værk, nemlig Gunnar Asplunds, og hans arbejde behøvede ikke nødvendigvis være udtryk for den retning, svensk arkitektur var ved at tage. Der er nogle og tredive arkitekter, der har ansvaret for South Bank-udstillingen – og det er ligeligt fordelt.

Selv Hugh Casson, chefen for hele Festival-udstillingen, med hvem der hele tiden forhandledes indgående, skulle hovedsagelig optræde som formand for et planlægnings- og tilsynsråd bestående af 5 arkitekter. Udstillingen var på alle måder resultatet af et „team work", et virkeligt udtryk for yngre engelske arkitekters tanker og ideer. Deres vellykkede samarbejde har yderligere betydning, fordi lignende „team work" er nødvendigt inden for en mængde af vor tids byggeforetagender. F. eks. giver det os – set fra et arkitektonisk synspunkt – håb om en mulig lykkelig løsning af projektet for de nye byer, som i det store og hele udarbejdes på lignende vis.

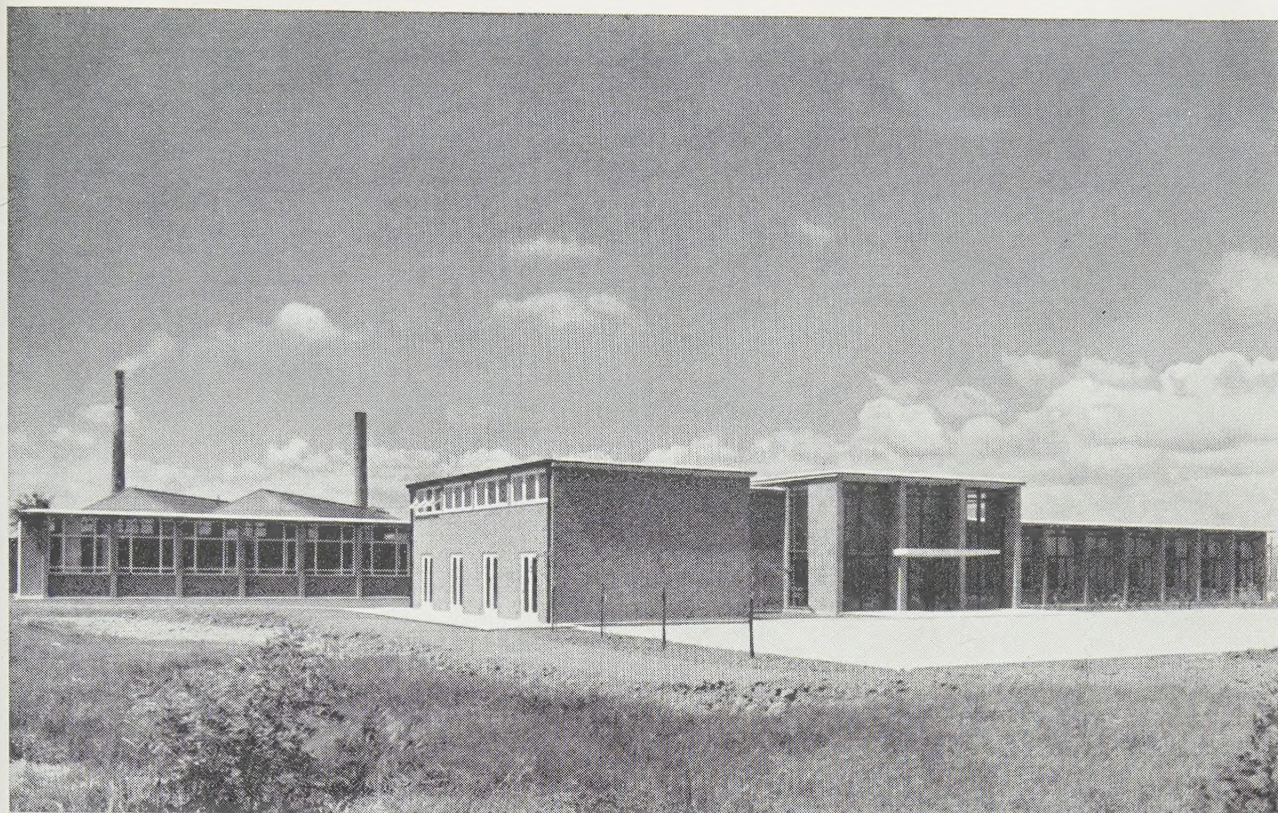
Der findes mange modstridende påvirkninger inden for engelsk arkitektur lige fra forrige århundredes grundige eklekticisme via forskellige tillempede stilefterligninger til en stil, der kan siges helt at være vor tids, og som naturligvis omfatter ting, der blot er forsøg på at skabe helt nye ydre stilarter, men som også giver udtryk for alvorlige bestræbelser for gennem brugen af nye materialer og teknik at nå til en tidssvarende stil, det mål, moderne arkitekter over hele verden har arbejdet imod siden begyndelsen af dette århundrede. Engelsk arkitektur frembyder derfor et noget broget billede, men den afklares langsomt takket være det faktum, at stærkt moderne synspunkter er fremherskende ved de fleste arkitekturskoler, og kommende generationer vil derfor finde de moderne indstillede arkitekter i stort overtal.

South Bank-udstillingens skabere var deres avantgarde. Derfor kunne udstillingens stil med fuld ret præsenteres for offentligheden som den nærmeste fremtids arkitektur. Den gennemsnitlige kvalitet var høj, når man tager den herskende mangel på materialer og penge i betragtning. Der var adskillige interessante opfindelser, hovedsagelig inden for konstruktioner med forspændt beton og letmetal. Omend man mellem bygningerne kunne savne det helt store kunstværk, så vistes der en gennemgående lethed og god smag, som kun skæmmedes af for hyppig anvendelse af nogle få klicheer, som f. eks. den groft behandlede murflade sat i kontrast til en glat metal- eller glasoverflade.

Udstillingens betydning som formidler af en ny arkitektur ligger imidlertid ikke så meget i de enkelte bygninger som i dens plan og i udnyttelsen af arealet. Det er rimeligt at antage, at disse faktorer vil få særlig stor betydning på grund af udstillingens nøglestilling midt i London på et areal, som står over for en permanent genopbygning. De planlægningsprincipper, der er anvendt ved den

Fabrikanlæg i Pontypool, Wales (Arkitekter: Perc[y] Thomas and Son), karakteristisk for den mere kon[-]servative stil inden for industribyggeri, der opnår e[n] vis arkitektonisk virkning ved sin tendens til det monu[-]mentale

Forskningslaboratorier i Stewartby (Arkitekt: C.C. Handisyde). Mindre formelle i udformningen, giver mere direkte udtryk for vor tids konstruktioner

Typisk eksempel på de store kontorkomplekser, som nu opføres i London og andre store byer, noget negative i udformningen og tunge i proportionerne (Arkitekt: A. S. Ash)

midlertidige udstilling vil indgå i planerne for en blivende bebyggelse og vil utvivlsomt påvirke udviklingen langt videre omkring. Det vigtigste træk i planen var dens bevidst tilfældige karakter. Arkitekterne havde frigjort sig fuldstændigt fra den aksefaste geometriske planlægning, som hidtil har været usvigeligt fremherskende selv på udstillinger i andre lande, som iøvrigt hvad bygninger angår har gjort op med akademiske stilarter. I stedet for at anbringe en række pavilloner på stribe på begge sider af stive gader med tværakser og „udsigter", havde man på South Bank lagt grupper af bygninger rundt om en række uregelmæssigt udformede småpladser, nogle af dem brolagte, andre beplantede med træer eller som haver; nogle af dem lukkede til alle sider, andre åbne ud mod Themsen, som udstillingen vendte ud mod.

Denne planlægning havde den særlige fordel, at den fik arealet til at virke større end det var. Det var i virkeligheden for lille til sit formål: ca. 11 ha, hvoraf mere end 1,63 ha indvundet flodbred blev anvendt til opførelse af en granitmur i fortsættelse af en allerede eksisterende mur længere oppe ad floden. Men til brug for udstilling opvejedes arealets lidenhed ved den centrale beliggenhed, formentlig enestående i en storby. Det lå på sydsiden af en af Themsens mange krumninger, tidligere et forældet industrikvarter, som blev stærkt beskadiget under krigen, og umiddelbart overfor knejsede Westminster med sine offentlige bygninger, derefter Strand med butiker, forlystelser og forretningskvarterer, Temple og den vestlige del af City, og fra alle disse punkter var der let adgang til udstillingen over broerne eller med undergrundsbanen. Til den anden side lå Waterloo Station, et af Londons største jernbaneknudepunkter.

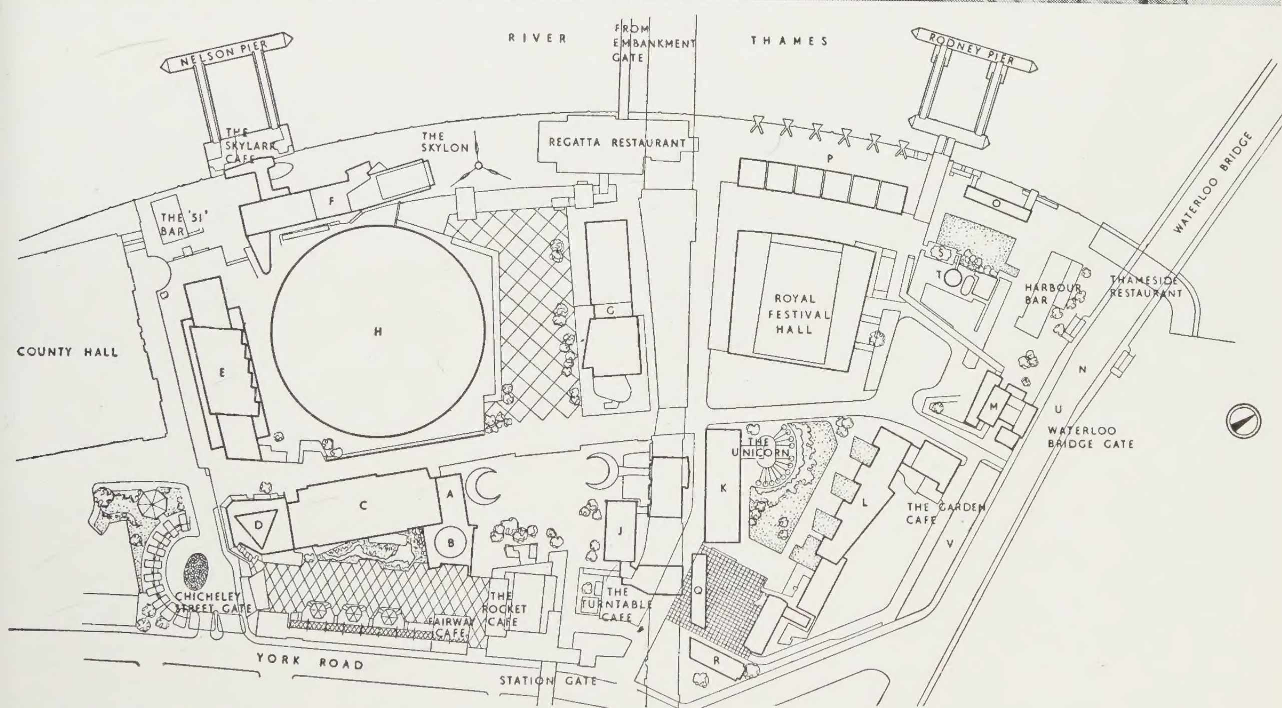
Denne beliggenhed gjorde det ikke alene let at komme til udstillingen, det gav den tillige en særlig popularitet, at Londoneren ikke kunne undgå at se den på sin daglige færd gennem kvartererne på den anden side af floden. Hvad der ikke var mindre vigtigt, var de chancer den gav udstillingens arkitekter med hensyn til udsigten til Londons historiske bygninger, og en af de ting, der særligt viste deres evner for kunstnerisk udnyttelse og scenisk opfattelse var den måde, hvorpå Westminster's tårne, himlen over Strand og St. Paul's kuppel indgik i deres udformning som et levende bagtæppe.

Foruden at være så lille havde arealet endnu en mangel. Det blev skåret midt over af en jernbaneviadukt. Den eneste mulighed for forbindelse mellem de to halvdele lå helt nede ved flodbredden, hvor muren var opført, samt gennem to–tre små åbninger i viaduktens buer. I erkendelse heraf behandlede arkitekterne udstillingens to dele helt forskelligt, idet den ene fik en rummelig og højtidelig karakter, mens den anden blev mere intim og „hjemlig", som om det var de offentlige institutioner og boligkvarteret i en ny bydel. Den del af udstillingen, der lå ved flodens øvre løb indeholdt de store bygninger og de vigtigste samlingssteder. I det sydvestlige hjørne var hovedindgangen, som førte til den første af de mange småpladser, hvor man fik det første bevis på arkitekternes evne til at dække over arealets utilstrækkelighed. Tilsyneladende var pladsen lukket. Det var først når man nåede den anden side af den, at den åbnede sig foran en, og man

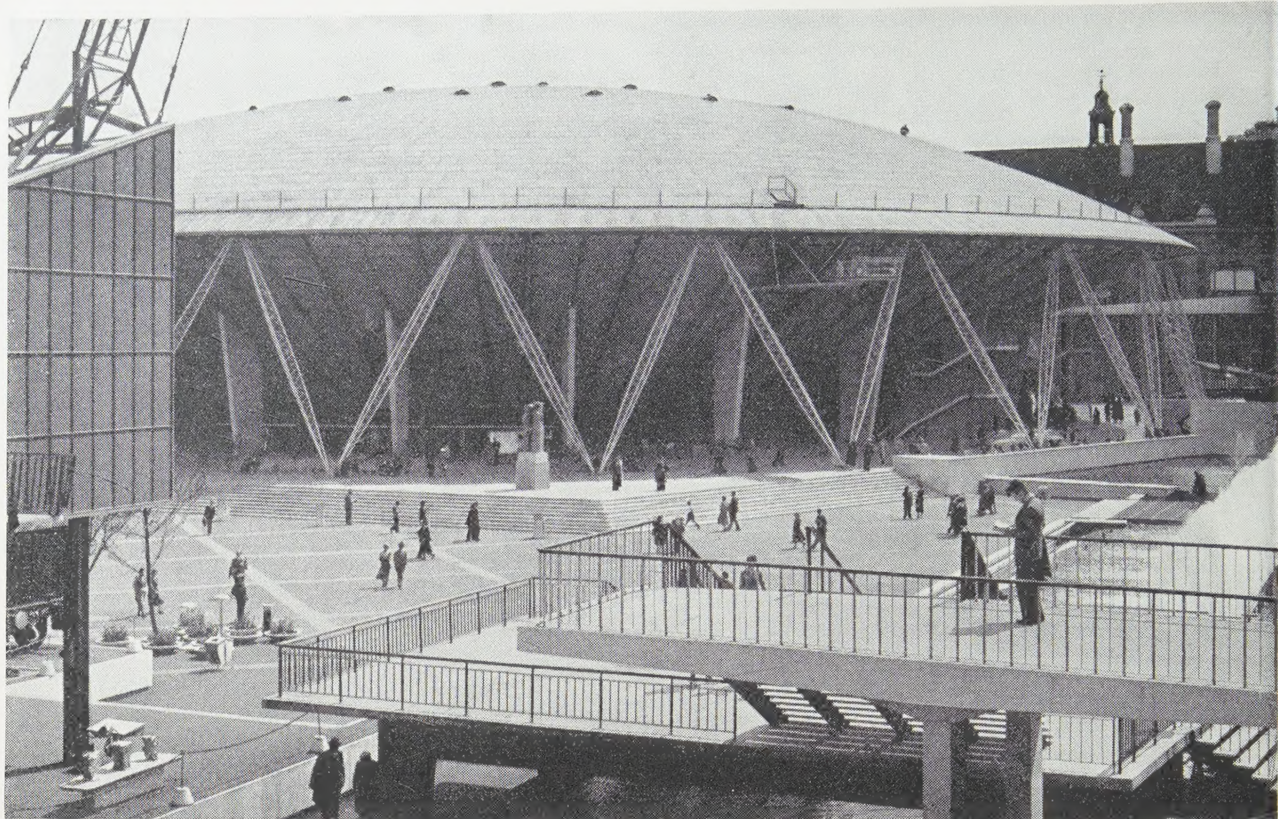
South-Bank udstillingen. Udsigt til Westminsters tårne fra de øverste vinduer i flodrestauranten.

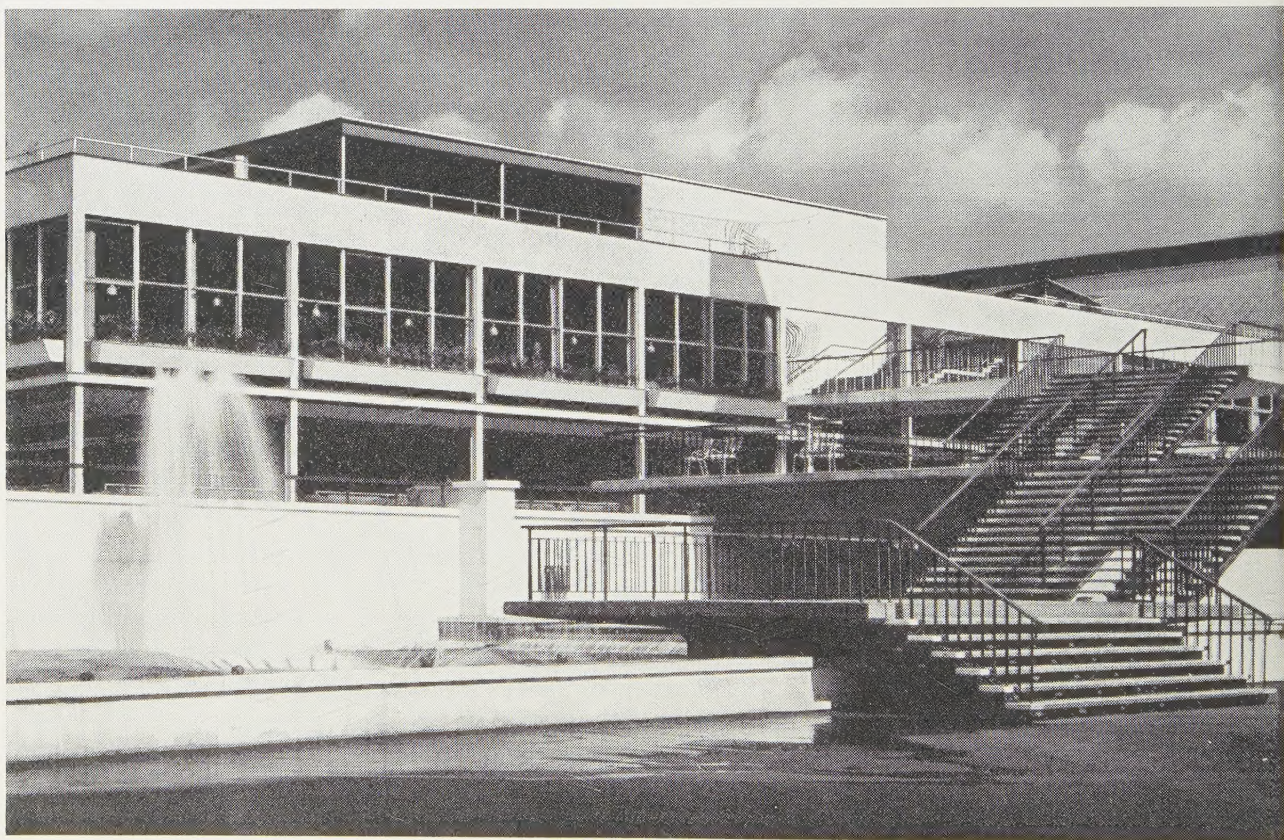

South Bank-udstillingen. *Luftfotografi, oversigtsplan*

Øverst på planen ses Themsen; ved to anløbsbroer var der adgang til udstillingen med båd. Arealet blev skåret igennem af en jernbaneviadukt fra Hungerford jernbanebroen, og ved siden af denne var opført en midlertidig bro for fodgængere for at give direkte adgang fra flodens nordbred. Den sydlige del af arealet (til venstre) dominereredes af kuplen over „opdagelsernes tempel", og den nordlige af det permanente koncerthus „Royal Festival Hall", som ikke var direkte led i udstillingen. Hovedindgangen (Chicheley Street) lå i arealets sydlige hjørne. Endvidere var der indgang fra Waterloo Station og fra Waterloo Bridge (yderst til højre). Udstillingens plan var udarbejdet af et udvalg af arkitekter bestående af Hugh Casson (chefarkitekt for hele Festival of Britain), Misha Black, James Gardner, James Holland og Ralph Tubbs. Efter at opførelsen var påbegyndt, koordinerede Hugh Casson alt arbejdet i den nordlige del af arealet, mens Misha Black tog sig af den sydlige del. H.F. Clark var øverste havearkitekt. Ingeniørarbejdet foregik under ledelse af Freeman, Fox and Partners (det samme firma som i 1851 stod for opførelsen af Crystal Palace) og firmaet R.T. James and Partners

Opdagelsernes tempel som var helliget videnskaben, med udsigt over den side af festpladsen, der vendte ud mod floden. (Arkitekt: Ralph Tubbs). Til højre vandbassiner og springvand bag flodpromenaden. I forgrunden trapper fra den midlertidige bro for fodgængere, som der havde direkte adgang til udstillingen fra flodens nordbred

Flodrestaurant ved foden af fodgængerbroen (se ovenfor). (Arkitekter: Misha Black og Alexander Gibson)

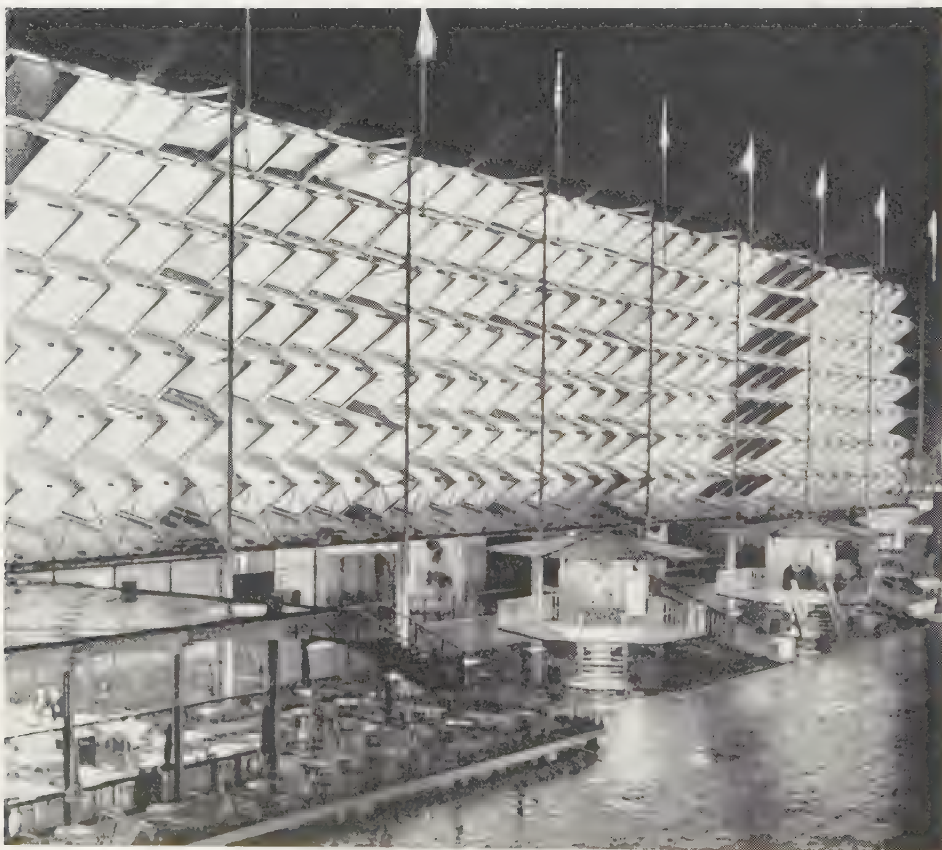
Indgang til restaurant ved Themsen, bygget ud over floden ved den nordlige ende af promenaden, som fortsætter ind under Waterloo Bridge (Arkitekter: Maxwell Fry og Jane Drew)

Detalje fra hovedindgangen med jernbetontag; i baggrunden udstillingsbygningen for råmaterialer (Arkitekter: The Architects' Cooperative Partnership)

Aften: et kig ind i landbrugsudstillingens bygning, som danner den ene side af den første af småpladserne. (Arkitekt: Brian O'Rorke)

Den på side 75 øverst viste „skærm" om aftenen. Under den en glaspavillon med restaurant og udendørs terrasser og en række forretninger og kiosker bygget ud over små vandbassiner. (Arkitekter: The Architects' Cooperative Partnership.)

Den første af småpladserne set fra hovedindgangen i udstillingens sydlige halvdel. Til højre adskilles udstillingsarealet fra vejen af en smuk „skærm“ af rør og farvet teltlærred. Til venstre et lille grønt anlæg, som danner forgrund for landbrugsudstillingens bygning, som åbner sig herud til. Indgangen til næste afdeling ligger øverst til venstre.

Den sydligste del af festpladsen set fra udgangen fra den første plads (se ovenfor) Waterloo Station. I baggrunden til venstre trafikudstillingens hus. (Arkitekter: Arcon).
Bagest Royal Festival Hall, en permanent koncertbygning opført til Festival of Britain 1951 – første skridt til en permanent genopbygning af South Bank-arealet. Fra den buede aluminiums-konstruktion til højre fører vejen under jernbaneviadukten til udstillingens nordlige halvdel ved floden.

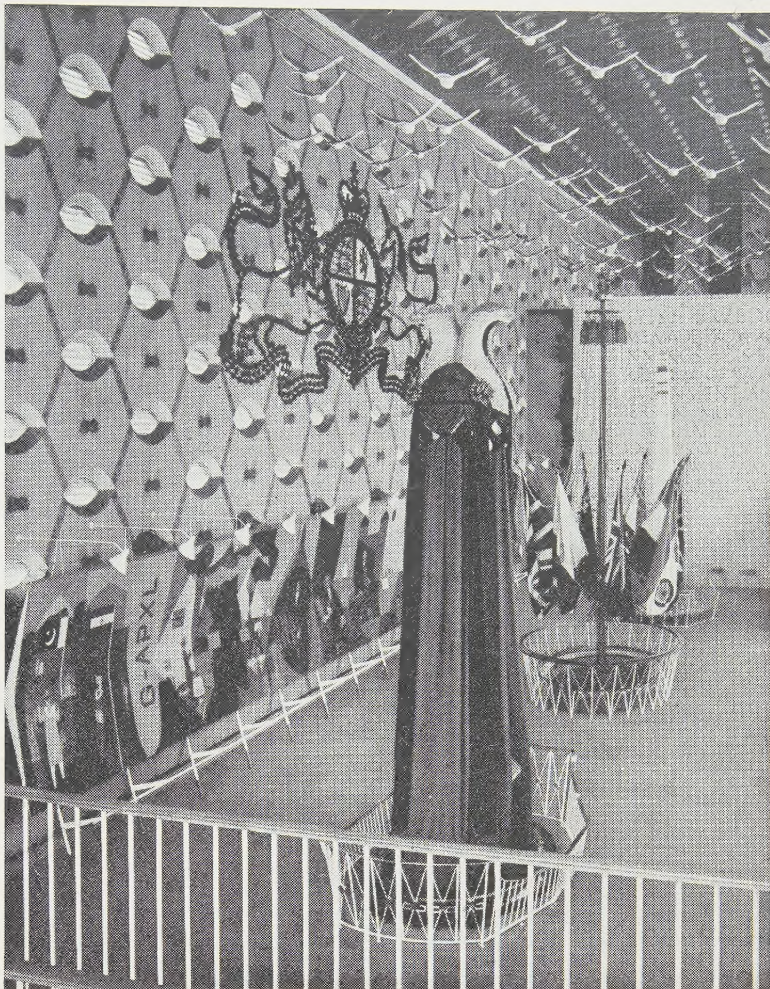

Interiør fra restauranten ved Themsen, uden for vinduerne: gangbro ude over floden. (Indendørsarkitekter: Ward og Austin)

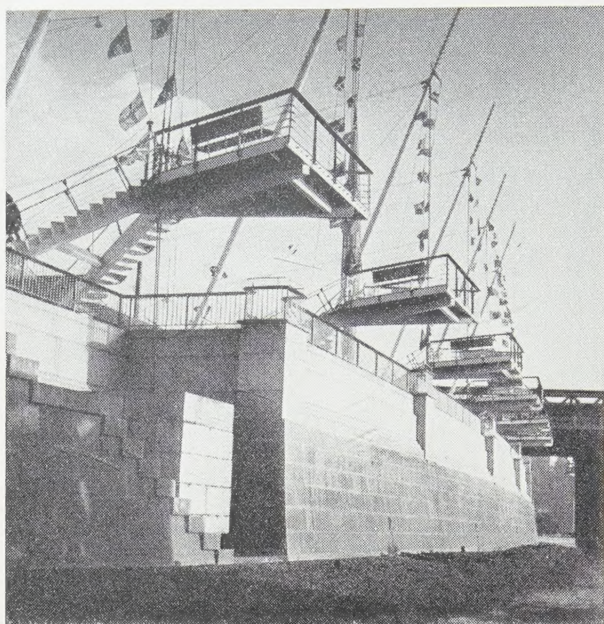
Interiør fra landbrugsudstillingen. (Eksteriør side 74 øverst)

Interiør fra „Løven og enhjørningen“ (udstillingen „Engelsk mentalitet“) i den nordlige afdelings hovedbygning. Udstillingen behandlede engelsk tradition, kultur og mentalitet. (Arkitekter: R. D. Russell og R. Y. Goodden; udstillingsarkitekt: Richard Guyatt)

Lille restaurant ved Themsen
Borde og stole af Ernest Race

Udsigtsbalkoner – med adgang fra flodpromenaden – over den nyligt opførte mur ned mod floden på arealets nordlige halvdel. (Arkitekter: Eric Brown og Peter Chamberlin)

Den store plads i midten af udstillingsarealets nordlige halvdel, adgang direkte fra Waterloo Bridge. Fra betonterrassen i broens højde fører trapper ned til pladsen. Over den hæver sig et udstillingstårn indklædt i glas (arkitekter: Maxwell Fry og Jane Drew). Til venstre en smal betonbro der fører direkte fra indgangen til Festival Hall's terrasse.

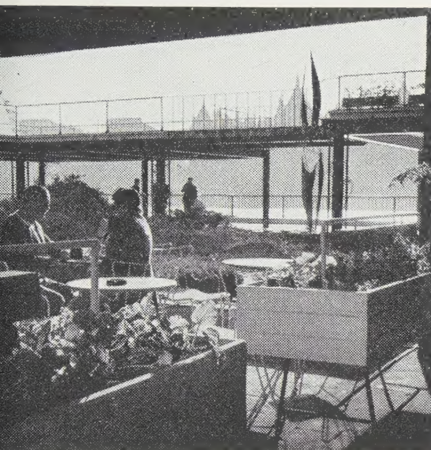
En af de små restauranter. Billedet viser forening af maleri og arkitektur Maleri af Julian Trevelyan

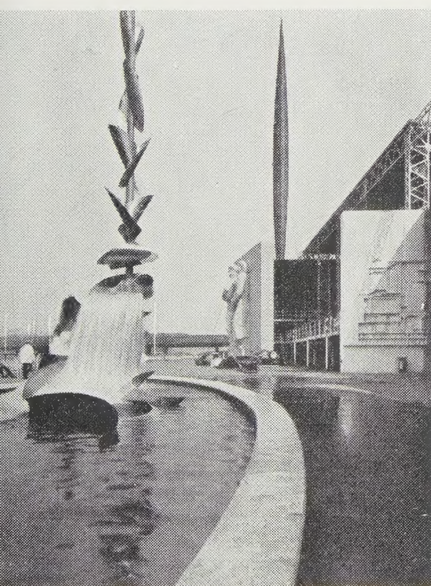
„Hav og skib", en åben konstruktion, hvor de udstillede genstande er anbragt i forskellige højder mellem hvilke der er forbindelse ad „dæk" og gangbroer. (Arkitekt: Basil Spence)

En del af flodrestauranten og terrassen

Under flodrestauranten: udendørs bar og serveringsterrasse omgivet af haver og med udsigt over floden

Vand-mobilium af Richard Huws ved flodpromenadens sydlige ende, „The Skylon" bag udstillingen „Hav og skib", og i det fjerne den midlertidige fodgængerbro over floden.

fik et kig ind på den næste plads, som var åben til den ene side, hvorfra nogle få trin førte ret ned imod floden til festpladsen. Hele udstillingen var planlagt efter dette system, således at man på intet punkt så det hele ligge åbent. Man havde altid en fornemmelse af, at der ventede en et utal af forskellige arkitektoniske oplevelser bag det næste hjørne. De forskellige afdelinger var forbundet med floden ved en brolagt promenade, som lå nogle få fod højere end festpladsen. Som følge heraf kunne man ikke se floden og dens både fra den fjerneste ende af pladsen. Herfra så man kun de store bygninger på den anden side af floden, således at man fik indtryk af, at udstillingen strakte sig videre i hele dens bredde – endnu et eksempel på dygtig planlægning, der kan få et lille areal til at virke stort.

Sådanne løsninger er den virkelige bybyggers indsats i arbejdet, og der var gjort brug af mange andre lignende løsninger: fint udtænkte overgange fra en højde til en anden; kontraster mellem lukkede arealer og udsyn, mellem bygningernes strenge geometri og de bløde kurver i træer og planter; overraskende udsigter; bygninger, der på forbløffende vis spejlede sig i vandflader; til andre bygninger var der indirekte adgang, delvis skjult af forhæng og gitre, det gav omgivelserne dybde og forlenede dem med et skær af mystik. Endnu et fremtrædende træk ved udstillingen var den omhu, hvormed alle de små detaljer var udformet – atter et felt, der viser – eller burde vise – den virkelige bybyggers indsats: trin og gelændere; skilte og typografi i det hele taget; lygtepæle og papirkurve; kiosker; anbringelsen af skulpturer og blomsterbaljer rundt omkring i krogene; det gjaldt også farver og navnlig belysningen, som var fremragende udført, også her var de muligheder, som beliggenheden ved floden skabte, fuldt udnyttede.

Værdien af alt dette ligger ikke alene i, at det bidrog til udstillingens arkitektoniske sukces, men i det eksempel, der hermed er givet engelske bybyggere. Udstillingen kunne betragtes som en prøve på fremtidens by, og dens indflydelse i så henseende styrkedes af dens beliggenhed på et areal, som også i fremtiden skal rumme et af Londons nye kvarterer. Den omhu og nøjagtighed, der her var vist hver lille detalje, og den fantasi, hvormed farver og planter var anvendt, er hårdt tiltrængt i de engelske byer, og tidspunktet til at åbne folks – og ikke mindst de lokale råds og myndigheders øjne herfor, kunne ikke være mere lovende end nu, hvor der rådes bod på så mange krigsskader, hvor så mange planer til genopbygning af bykvarterer er under udførelse, og hvor man planlægger opførelsen af helt nye byer for at aflaste det overbefolkede London.

Men det er ikke alene den høje kvalitet, der prægede udformningen af alle detaljer på South Bank, som vil få indflydelse på den permanente genopbygning, som nu finder sted, det gælder også selve planlægningen, – først og fremmest planens uformelle karakter, som allerede er beskrevet. I løbet af de senere år er der i engelske byer opført en række nye offentlige centre og grupper af institutionsbygninger i en strengt formel og symmetrisk maner, og det er tydeligt, at de ikke helt er gledet ind i byens liv; trykket er kommet til at ligge på *offentlige* snarere end på *centre*. Skylden

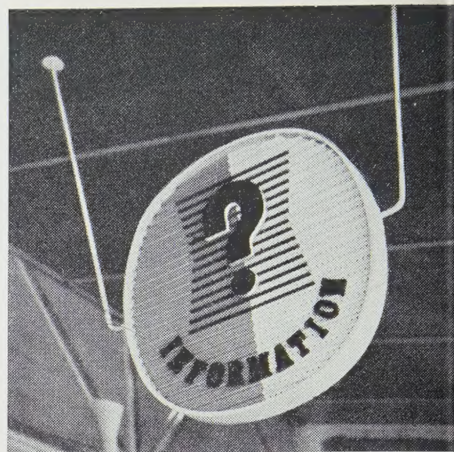
må til en vis grad lægges på den arkitektoniske gennemførelse af disse anlæg, og stillet over for et så heldigt eksempel på „bybygningskunst“ som det, der vistes på South Bank, præget af menneskelighed og naturlighed, må kommunalfolk have set, at dette må være fremtidens vej i engelsk bybygningskunst.

Bliver det tilfældet, betyder det en tilbagevenden til en gammel engelsk tradition, som gik tabt under den store engelske byvækst i begyndelsen af det 19. århundrede, en tradition, som skabtes i det 18. århundrede af de store godsejere og deres havearkitekter. Her blev grunden lagt til det engelske landskabs skønhed.

Førende kunstnere – Kent, Lancelot Brown, og Repton – anlagde med samme omtanke og indlevelse, som en maler ofrer på sin komposition, talrige parker rundt om engelske herregårde. Denne landskabsstil blev Englands vigtigste bidrag til europæisk kunst. Samtidig med at denne teori blev behandlet indgående i litteratur, blev den emne for et rent teoretisk og dybtgående studium af mænd som Payne Knight og Uvedale Price, og den byggede på, at arealets naturlige egenskaber burde udnyttes ved, at man understregede og i det hele arbejdede med de forhåndenværende fortrin i stedet for at søge at passe dem ind i et forudbestemt mønster.

Da de skabende og formående kræfter i England blev sat ind på at bygge byer i stedet for at dyrke landskabet som sådant, gik disse teorier tabt og dermed det 18. århundredes visuelt følsomme billedopfattelse. Resultatet var den kaotiske og grimme engelske fabriksby og den mangel på sammenhæng, der præger vore dages bymæssige udvikling. Men det „maleriske“ princip gælder såvel under bymæssige som under landlige forhold, og i den senere tid har der været kræfter i gang for at genoplive dette og bruge det til at forny planlægningen af byer – gamle såvel som nye. South Bank-udstillingen var det første stort anlagte eksempel på en bevidst anvendelse af „malerisk“ udformning (med den betydning det havde i det 18. århundrede) af en bymæssig udvikling, og den blev så meget mere betydningsfuld, fordi dens arkitektur helt svarede til vore dage.

Med hensyn til den forbilledlige betydning havde South Bank den fordel, at arkitekterne var stillet over for de samme problemer, som arkitekter og byplanlæggere møder overalt i England i dag. Der er småt med jord, og over hele England – som på South Bank – er der meget, der skal passes ind på en lille grund, og det må hverken kunne føles eller ses. Der skal bringes mest muligt ud af en grund med en mærkværdig form, fordi den på grund af omstændighederne er blevet frigjort til bebyggelse. Langt den overvejende del af nybygninger opføres på steder, hvor der allerede findes bebyggelse, og der er mange hensyn at tage for at indpasse det nye i det allerede eksisterende. Det blev tydeligt vist på South Bank, at moderne arkitektur, når den er god, ikke alene kan føjes fint sammen med andre tiders arkitektur, men at den også kan blive understreget af et sådant samspil. Westminster Palace's tårne, som har dannet baggrund for så mange udstillinger og været en væsentlig del af dem, blev her et symbol på den kontinuitet, som er en vigtig faktor i byplanlægningen.

Ophængt skilt tegnet af Milner Gray

Beholder til cigaretstumper. James Cubitt and Partner

Aftagelig affaldskasse. Jack Howe